

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/365892915>

İNGİLTERE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİNE KESİTSEL BİR BAKIŞ (KIBRIS, ORTA DOĞU VE TÜRKİYE)

Chapter · November 2022

CITATIONS

0

READS

8

1 author:

Mehmet Balyemez
Başkent University

30 PUBLICATIONS 18 CITATIONS

SEE PROFILE

Prof. Dr. Bige Sükan'a Armağan

Cumhuriyet Tarihi Yazıları

Essays on History of Turkish Republic in Honour
of Professor Bige Sükan

Yazılardan Yazarları Sorumludur.

NOT: Kapak fotoğrafı Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından verilen “şeref diploması”nın dijital kopyasından alınmıştır.

Editör: Hakan Yaşar

Prof. Dr. Bige Sükan'a Armağan

Cumhuriyet Tarihi Yazıları

Essays on History of Turkish Republic in Honour of Professor
Bige Sükan

Kömen Yayınları

Kömen Yayınları: 251

1.Baskı Ekim 2022

ISBN: 978-605-2074-85-5

Kömen Yayınları

Kürkçü Mah. Rampalı Çarşı Zemin Kat Nu: 7

Konya

eposta:komen54@hotmail.com

T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika Nu: 42190

Baskı

Bulut Dijital

Musalla Bağları Mah. İnciköy Sk. 1/A Selçuklu / Konya

Matbaa Sertifika Nu.: 48120

İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki İstihbarat Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış (Kıbrıs, Orta Doğu ve Türkiye)

Mehmet BALYEMEZ*

Giriş

Bilmek sözcüğü etimolojik açıdan *Bil* köküne dayanır. Bil eyleminin harekete geçirdiği kişi ve/veya topluluklar tarihin her döneminde doğru bilgiye ulaşmak için arayış içinde olmuşlardır. Kişiler ve/veya toplulukların gizemli, bilinmeyen olgu ve olayları anlayabilmek amacıyla yaptığı bu çabalar aynı zamanda insanlık gelişiminin temel motivasyonunu da oluşturmuştur.

Bilinmezlik ile *Gizem* birbirini tamamlayan iki benzer olgudur. Kişiler ve topluluklar bilmedikleri veya gizemini çözemedikleri tüm olay ve olgular karşısında çaresiz kalmışlar, savunma ve korku duygusuyla yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu paradoks, ancak doğru bilgiye ulaşıldığında giderilebilmiştir. Platon, *Mağara Alegorisi* betimlemesinde bu süreci anlatmıştır. Alegoride, dış dünya ile doğrudan bağları olmayan, yarattıkları algı dünyasının etkisi altında korku ve kaygılarıyla yaşamını devam ettiren topluluk, ancak doğru bilgiye ulaştığında kendilerini daha güvenli ve huzurlu hissedebilmiştir¹⁰¹¹.

Kişiler ve/veya topluluklar, *Avcı Toplayıcı* dönemden günümüze kadar olan süreçte gizemli olay ve olguları çözmek, bunların önündeki sır perdesini aralayarak planlarını ve politikalarını doğru temeller üzerine inşa etmek arayışı içinde olmuşlardır. Gizemli ve/veya bilinmez olay/olgu/kavramların önündeki sır perdesinin aralanması süreci kişisel seviyeden devlet düzeyine kadar geniş bir perspektifte mevcut olup farklı derinlik ve boyutta işleyen bir sistemattir. Kişisel seviyede yapılan çabalar çoğunlukla bilgi toplamak ve toplanan bilgilerin tecrübeler doğrultusunda değerlendirmesinden öteye geçemezken devlet düzeyinde yapılanlar ise çok daha genişliğin ve derinliğine çalışan birden çok yapının sürece dahil olduğu bir sistematiği içerir. Günümüzde birçok devlet istihbarat sürecini kamu görevi olarak değerlendirmiş ve bu amaçla çalışacak kurumlarının

* Doç. Dr., Mehmet Balyemez, Başkent Üniversitesi Kıbrıs Türk Tarihi Araştırmaları Merkezi, mbalyemez@baskent.edu.tr.

¹⁰¹¹ Mehmet Ali, Ağaoğulları, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, 6. bs., İletişim Yayınları, İstanbul 2015. s. 89.

yasal zeminini oluşturmuş, alanın ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip kişilerle kadrolarını tamamlamışlardır.

İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki İstihbarat Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış (Kıbrıs, Orta Doğu ve Türkiye) başlıklı bu bölümde, önce istihbarat kavramının analizi ile İngiliz istihbaratının tarihsel gelişimi incelenecek, İngiltere'nin Doğu Akdeniz, Türkiye ve Orta Doğu'daki istihbarat faaliyetleri kesitsel olarak tartışılacaktır. Çalışmada doküman ve süreç analizi tekniği kullanılacak, birinci ve ikinci elden kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirilerek objektif bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

1. İstihbarat Kavramı

İstihbarat kavramının temeli dini metinlere kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Dulles'a göre; kâhinler ve astrologlar en eski istihbaratçılardır¹⁰¹². İstihbaratın kökleri çok eskilere kadar uzansa da söz konusu kavram hakkında günümüzde hâlâ yanlış anlamalar mevcuttur. James Bond vb. karakterlerle ve gerçek dışı kurgularla yapılmış casusluk film, dizi vb. çalışmalar istihbarat sistematüğını göstermekten uzak kalmış ve kamuoyundaki istihbarat algısının yanlış oluşmasını sağlamıştır. İstihbarat, söz konusu çalışmalarda öne çıkan karakterlerin de için yer aldığı ancak sadece sahadaki uygulamalarla sınırlı kalmayan, merkezi çalışmaların ve planlamaların derinlemesine yapıldığı çok daha kapsamlı ve sistemli çalışmaların ürünüdür.

Öyleyse istihbarat kavramı hakkında biraz daha ayrıntı vermek yararlı olacaktır. İstihbarat kelimesinin İngilizce ve Fransızca'daki karşılığı *Intelligence* olup *akıl, zekâ* olarak tanımlanırken Türkçede ise çoğunlukla *haber* anlamında kullanılmaktadır¹⁰¹³. İstihbarat kelimesinin Türkçe karşılığı sorunludur ve kavramı bütünüyle ifade etmekten uzaktır. Çünkü *haber* kelimesi yalın, işlenmemiş, analiz edilmemiş, doğrulanmamış anlamında kullanılan bilgi iken *istihbarat* ise belli bir süreçten geçirilmiş, analiz edilmiş, diğer bilgilerle bütünleştirilmiş çalışmanın ürünü anlatmaktadır¹⁰¹⁴. Öncelikle, istihbaratın tek başına *haber* olmadığını belirtmek gerekir. Ham ve işlenmemiş haber istihbarat sürecinin önemli bir girdisi olup tüm kavramı tek başına ifade etmeyeceği söylenebilir.

¹⁰¹² Allen, Dulles, *The Craft of Intelligence: America's Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World*, Harper&Row Publisher, New York 1965, ss. 1-17.

¹⁰¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2021).

¹⁰¹⁴ Aynı yer.

Boyer, istihbaratı harekete geçiren eylemlerin *Bilme ve Öngörme* istekleri olduğunu iddia etmiştir¹⁰¹⁵. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de yer alan *Güvenlik İhtiyacı* istihbarat faaliyetlerini harekete geçiren motivasyonlardan bir diğeridir¹⁰¹⁶. Bununla birlikte istihbaratın temel hareket noktasının, kişinin ve toplumun dış dünya ile teması ve etkileşimi olduğu da iddia edilmiştir¹⁰¹⁷.

İstihbarat kavramı; işlevselliği ve metodolojisi dikkate alındığında farklı anlayışlara sahiptir. Bu durum, istihbarat uygulamalarının devletten devlete farklı olmasına yol açmıştır¹⁰¹⁸. Bu durumun doğal bir sonucu olarak istihbarat çalışmalarının; sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji ve uluslararası ilişkiler gibi farklı disiplinlerin işbirliğine ihtiyaç duymasından dolayı disiplinlerarası olduğu da söylenebilir¹⁰¹⁹.

Öyle ise istihbarat kavramının ne olduğunu veya ne olmadığını ortaya koymak gerekir. İstihbarat, en geniş anlatımıyla; önceden belirlenmiş bölgeler/faaliyetler/kişiler/plan ve projeler vb. hakkında ihtiyaç duyulan bilgilerin haber toplama vasıtaları aracılığıyla toplanması ve kaydedilmesi, bu bilgilerin diğer verilerle birlikte analiz edilip değerlendirilmesi ve sonrasında üretilen istihbarat bilgisinin yayımlanması süreçlerini kapsayan çalışmaları ifade eden bir sistemattir¹⁰²⁰. Burada vurgulanması gereken husus, istihbarat elde etme sürecinin bir sistematiğinin olmasıdır. Yaygın olarak yanlış kullanılan bir ifade vardır; istihbarat duymak! Haber duyulur, istihbarat ise belli süreçlerin çalıştırılması sonucunda elde edilir. İstihbarat işitilen doğrulanmamış ham haber/bilgi değil, değerlendirilmiş ve güvenilirliği kategorilendirilmiş bilgidir. Dolayısıyla sokakta, evde, çalışma ofisinde, TV vb. yerlerde duyulan bilgiler sadece ham/doğrulanmamış/teyit edilmemiş haberdir. Bu haber veya söylenti yanlış algı oluşturmak amacıyla ortaya atılan kasıtlı bilgi de olabileceği göz önüne alınmalıdır. Dezenformasyon olarak da bilinen *doğru olmayan haber yayma* stratejisi çoğunlukla istihbarat çalışmalarının propaganda ve yıkıcı faaliyetlerinde

¹⁰¹⁵ Pascal, Boyer, "Anılar Ne İşe Yarar? Hatırlamanın Biliş ve Kültürle İşlevleri", *Zihinde ve Kültürde Bellek*, Pascal Boyer ve Jamies Werst (Ed.), (Çev. Yonca Aşçı Dalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015; ss.20-25.

¹⁰¹⁶ Çağatay, Balcı, *İstihbarat Kültürü Temelleri ve Unsurları*, Hitabevi Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 51.

¹⁰¹⁷ *Age*, s. 65.

¹⁰¹⁸ Patrick, Walsh, *Intelligence and Intelligence Analysis*, Routledge Press, New York 2011, s. 29.

¹⁰¹⁹ Çağatay, *age*, s. 49.

¹⁰²⁰ Sherman, Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Hamden Archon Books, 1965, s.xxiii; <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2021).

kullanılan bir yöntemdir¹⁰²¹. Bir bilginin istihbarat değeri taşıması için öncelikle haberin doğru ve toplama vasıtasının güvenilir olması önemlidir. Ancak güvenilir ve doğru haberler sisteme sokulur ve süreç sonunda değerlendirilmiş, analiz edilmiş istihbarat bilgi üretilerek karar vericilere sunulur. Karar vericiler kendilerine sunulan istihbarat bilgisine göre politikalarını oluşturur ve bunların gerçekleştirilebilmesi amacıyla milli güç unsurlarını belirlenmiş hedeflere yönlendirirler¹⁰²².

Ancak burada bir ayrıntıyı vurgulamakta yarar vardır. İstihbarat teşkilatı, yaptığı çalışmalar sonunda sadece kendisinden istenen istihbaratı karar vericiye iletmekle sınırlandırılmalıdır. Özetle üretilen istihbarat bilgisi, karar vericiye iletilirken, ne yapılacağına dair herhangi bir öneride bulunulmamalı, karar vericinin eyleme geçme zamanı ve eylemin içeriğini belirleme sürecine müdahil olunmamalıdır. Nihai karar verme süreci, bu konuda yetkilendirilmiş uzman birimlere bırakılmalıdır. Özetle istihbarat sistemi duyan, değerlendiren ve tehdidi ortaya koyma işlevini yerine getirirken eyleme geçme ile ilgili kararlara karışmamalıdır¹⁰²³.

Günümüzde karar vericilerin büyük bir kısmı devlet yöneticileridir. Bu durum İstihbarat faaliyetlerinin aynı zamanda kamu görevi olarak yapılmasını zorunlu kılmıştır. Devletler, farklı büyüklük ve yetenekte istihbarat teşkilatlarına sahip olup bunların tamamına yakını yasal düzenlemelerle kurulmuş ve faaliyetlerine kamusal özellik kazandırılmıştır. Ancak vurgulanması gereken bir başka detay ise, istihbarat teşkilatları ile uygulamalarının devletten devlete farklılık göstermesidir. Her rejim veya yönetim tehdit değerlendirmelerine göre kendi istihbarat teşkilatlarını kurmuş ve gayretlerini öncelik verilen alanlara yöneltmişlerdir.

Nihal'e göre istihbarat teşkilatlarının yapıları ve faaliyet alanları; hükümet tipi, güvenlik ortamı, teknolojik yeterlilikleri, tehdit algılarına ilave olarak ülkenin coğrafi konumuna göre de belirlenmiştir¹⁰²⁴.

Doğu Akdeniz ve Orta Doğu ile Kafkas ve Balkan coğrafyasında yer alan devletler daha çok karşı istihbarat yeteneklerini geliştirip

¹⁰²¹ Erkan, Nihal, *British Intelligence Against EOKA in Cyprus 1945-1960*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara 2019, s. 61.

¹⁰²² Adrian, Wolfberg and Brian A. Young, "Is Intelligence an Instrument of National Power?" *American Intelligence Journal*, 33 (1), 2016, ss. 26-30.

¹⁰²³ Kristan, Wheaton and Michael T. Beerbower, "Towards a New Definition of Intelligence", *Stanford Law and Policy Review* 17, no. 317, 2006, s. 329'dan aktaran Nihal, *agt*, s. 30.

¹⁰²⁴ Nihal, *agt*, s. 14.

ülkelerini/faaliyetlerini/planlarını yabancı istihbarat faaliyetlerine karşı korumaya öncelik vermişlerdir¹⁰²⁵. Otoriter rejimlerde uygulanan istihbarat konseptinde ise liderin güvenliği ve rejimin devamlılığının sağlanması ana hedef olarak kabul edilmiştir. Bu durum, otoriter rejimlerdeki istihbarat faaliyetlerinin daha çok muhalif kişi ve örgütlere yönelmesine sebep olmuştur¹⁰²⁶.

Bu iddianın en çarpıcı örneklerinden biri İsrail Devleti'dir. Arap coğrafyasında yer alan İsrail, çevresinde çok sayıda düşman ülkenin de yer aldığı stratejik bir konuma sahiptir. Üstelik sahip olduğu topraklar da sorunludur. İsrail'in çevresindeki Müslüman devletler 1948 yılında kurulan yeni devletin kendi kutsal mekânlarını kontrol etmesini ve Filistinlilere yapılan hukuksuz uygulamaları haksız bulmaktadırlar. Bu durum İsrail istihbaratının merkezi bir yapıda olmasına ve İsrail'in varlığına zarar verebilecek alanlara/ülkelere yoğunlaşmasına sebep olmuştur¹⁰²⁷.

İstihbarat örgütlerinin tehdit algısına göre çalışma alanlarını belirlenmesine ilave bir başka özelliği daha vardır. O da; istihbarat sisteminde çalışacak kişilerin nitelikleridir. İstihbarat üretim sürecinin bir sistematığe dayandığı daha önce ifade edilmişti. Bu süreç sadece belli yetenekleri olan kişilerin çalışmalarına değil, aynı zamanda disiplinlerarası ortak çalışma kültürüne de gereksinim duymaktadır. Bu gereklilik, istihbarat teşkilatlarında görev alacak kişilerin farklı disiplinlerden olmasını zorunlu kılmıştır. Örneğin ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/ CIA)'nın yapısı; Merkezi Yönetim, Operasyon Birimi, Bilim ve Teknoloji Birimi, Dijital Yenilikler Birimi, Destek Birimi, Harekât Merkezi ve Operasyon biriminden oluşmaktadır¹⁰²⁸. Söz konusu birimlerde istihdam edilecek kişilerin, görev yapacağı alanın ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahip olması aranan hususların başında gelmektedir.

İçinde bulunduğumuz bilişim çağının doğal bir sonucu olarak teknolojik gelişmeler istihbaratçıların dikkatini çekmiştir. İstihbarat teşkilatları 20'nci yüzyılın ilk yarısında daha çok insan istihbaratı ile bilgi toplamaya çalışırken içinde bulunduğumuz dönemde bilişim teknolojisinden

¹⁰²⁵ Hakan, Fidan, *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 1999, ss. 28-31.

¹⁰²⁶ Marina, Capari, "Controlling and Overseeing Intelligences Services in Democratic States", *Democratic Control of Intelligences Services, Containing Rouge Elephant*, Hans Born and Marina Capari (ed.), Ashgate Publishing, England 2007, s. 6.

¹⁰²⁷ K. Johnson, Loch, "Preface to a Theory of Strategic Intelligence", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 16 (4), 2003, ss. 638-640.

¹⁰²⁸ <https://www.cia.gov/about>; (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2021).

de yaygın olarak yararlanılmaya başlanmıştır¹⁰²⁹. Özellikle dijitalleşen sosyal alan istihbarat örgütlerinin haber toplama safhasının en önemli kaynağını oluşturmuştur. Bu gelişme sonucunda ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin istihbarat teşkilatları dijital alana yatırım yaparak, bilgi toplama yeteneklerini genişletmiş ve geliştirmişlerdir. Halen yaygın olarak kullanılan Facebook, WhatsApp, Google Earth, Twitter, Instagram vb. uygulamaların en önemli destekçilerin birinin de CIA olduğu iddia edilmektedir. Facebook–Cambridge Analytica veri skandalı ve Facebook verilerinin ABD Başkanlık seçimlerinde kullanılması ile ilgili haberler yakın geçmişte yaşanan ve siyasi ortamın şekillendirilmesine yönelik dijital alanda yapılan istihbarat çalışmalarına örnek olarak verilebilir¹⁰³⁰.

Son yıllarda uluslararası güvenlikle ilgili değişen tehdit değerlendirmeleri de istihbarat anlayışında yapısal değişikliklere yol açmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, uluslararası terörizm ve bilişim alanını da kapsayan asimetrik unsurlar ile hibrit savaşların daha çok tercih edilmesi yeni istihbarat yaklaşımlarının oluşmasını hızlandırmıştır. Söz konusu alanların kendine özgü yapısı bir yandan yeni yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesini zorunlu kılarken diğer yandan da teşkilatlanma anlayışında değişimlere sebep olmuştur¹⁰³¹.

İstihbaratın bir başka özelliği de, ihtisaslaşma alanlarına göre kategorize edilmiş olmasıdır. İstihbaratın temel ihtisas alanları; İnsan İstihbaratı (Human Intelligence/HUMINT), Sinyal İstihbaratı (Signal Intelligence/SIGINT), Açık Kaynak İstihbaratı (Open Source Intelligence /OSINT), Ölçme ve İz İstihbaratı (Measurement and Signatures Intelligence /MASINT) ve Karşı İstihbarat (Counter Intelligence/CI) ile Örtülü Opresyonlar (Covert Action) olarak tasnif edilebilir¹⁰³².

¹⁰²⁹ Peter Gill and Mark Phythian, “From Intelligence Cycle to web of intelligence: complexity and the conceptualisation of intelligence”, *Understanding the Intelligence Cycle*, Mark Phythian (ed.), Routledge, NewYork 2013, s. 71.

¹⁰³⁰ “Ted Cruz using firm that harvested data on millions of unwitting Facebook users”, *The Guardian*, 11 Aralık 2015; <https://www.theguardian.com/us-news/2015/dec/11/senator-ted-cruz-president-campaign-facebook-user-data>; (Erişim Tarihi: 08 Temmuz 2021); Rossenberg Mathiew, Confessore, Nicholas “How Trump Consultants Exploited the Facebook Data of Millions”, *The New York Times*, 17 Mart 2018; <https://web.archive.org/web/20180408115843/https://www.nytimes.com/2018/03/17/us/politics/cambridge-analytica-trump-campaign.html> (Erişim Tarihi: 08 Temmuz 2021).

¹⁰³¹ Andrew, Rathmell, “Towards postmodern intelligence”, *Intelligence and National Security*, 17 (3), 2002, ss. 87-104.

¹⁰³² Mark Lowenthal and Robert Clark, *The Five Disciplines of Intelligence Collection*, CQ Press, Washington D.C 2016’dan aktaran Nihal, *agt*, s. 57.

İstihbaratın ana uğraş alanları da kendi arasında alt gruplara ayrılmıştır. İnsan istihbaratı (HUMINT), Açık ve Gizli İstihbarat olarak iki ana alana ayrılırken, Sinyal İstihbaratı (SIGINT) ise; Haberleşme İstihbaratı (Communications Intelligence/COMINT), Elektronik İstihbarat (Electronics Intelligence/ ELINT) ve Yabancı Enstrümantasyon Sinyalleri (Foreign Instrumentation Signals/FIS) olarak üç ayrı disiplin olarak kategorilenmiştir. Ölçme ve İz İstihbaratı (MASINT); Nükleer (Nuclear MASINT) ve Radar İstihbaratı (Radar Intelligence/ RADINT) olarak iki ayrı alana ayrılırken, Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT) da, Sosyal Medya İstihbaratı (Social Media Intelligence/ SOCMINT) ve Siber İstihbarat (Cyber Intelligence/ CYBINT) olarak iki ayrı disiplin olarak işlev görmektedir¹⁰³³.

Bu çalışmada incelenen olan istihbarat faaliyetlerinden bazıları ile ilgili biraz daha ayrıntı vermek gerekir. İngiltere'nin Kuzey Afrika, Orta Doğu, Türkiye ile Kafkasya'nın bir kısmını kapsayacak şekilde yaptığı sinyal istihbaratı; elektronik istihbaratın bir türevi olup radyo dalgaları, farklı frekans sinyalleri ve buna benzer iletim unsurlarının topladığı verilerin istihbarata dönüştürülmesi olarak tarif edilmiştir¹⁰³⁴. Sinyal istihbaratının alt disiplinlerinden biri olan Elektronik İstihbarat (ELINT) ise, elektronik alt yapıya sahip araçlarla (radar, uydu, dedektör vb.) veri toplama süreci olarak tanımlanmıştır¹⁰³⁵.

İngiltere'nin hem Orta Doğu'da hem Kuzey Afrika'da hem de Türkiye'deki istihbarat faaliyetlerinde tercih ettiği, Albay Lawrance ile kişiselleştirilen, yöntemlerden biri de İnsan İstihbaratı (HUMINT)'dır. Çok genel bir anlatımla insan istihbaratı; istihbarat faaliyetlerinin insan unsuru aracılığıyla yürütülmesi ve verilerin istihbarat personeli aracılığıyla elde edilmesi olarak açıklanabilir¹⁰³⁶.

İngiliz istihbaratının sömürgelerinde tesis ettiği sistemin devamlılığını sağlamak amacıyla uyguladığı bir başka istihbarat faaliyeti de Karşı İstihbarat (Counter Intelligence)'dir. Karşı istihbarat, yabancı istihbarat örgütlerinin faaliyetlerinin önlenmesi, veri toplama imkânlarının zorlaştırılması ve verilerin korunması ile rakip ülke/hedef hakkında bilgi

¹⁰³³ Nihal, *agt*, s. 57.

¹⁰³⁴ Ferris, John, "Signal Intelligence in The Cold War and Power Politics:1914-2010", *The Oxford Handbook Oxford of National Security Intelligence*, Lock K. Johnson (ed.), Oxfors University Press, New York 2010, s. 157.

¹⁰³⁵ David L. Carter, *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local and Tribal Law Enforcement Agencies*, U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services 2009, s. 63.

¹⁰³⁶ Jefferson, Adams, *Strategic Intelligence in The Cold War and Beyond*, Routledge, New York 2015, s. 145.

toplama faaliyetlerini içermektedir¹⁰³⁷. Karşı istihbaratta; psikolojik operasyonlar, bilgi kirliliği, propaganda, sabotaj, suikast vb. faaliyetler yaygın olarak kullanılmaktadır¹⁰³⁸.

Tüm istihbarat teşkilatlarının sıkça kullandığı bir başka istihbarat alanı ise Örtülü Faaliyetler (Covert Action)'dir. Örtülü faaliyetler istihbaratın metodolojik evreninde, sınırları diğer bileşenlerle farklılaşan bir kavramdır. Söz konusu diğer bileşenler temel olarak bilme ve öngörü imkanını geliştirecek verilerin yasal veya yarı yasal olarak elde edilmesi amacıyla odaklanırken örtülü faaliyetlerde amaç bilme eyleminin ötesine geçmektedir. Örtülü faaliyet genel olarak bilme ve öngörme süreçleri sonunda elde edilen bilgiler doğrultusunda ortaya çıkan hedeflere yönelik eyleme dayalı faaliyetler olup yasa dışı olma özelliği ile öne çıkmaktadır. Bu eylemler suikasttan paramiliter grupların oluşturulması ve sabotaj başta olmak üzere yasa dışı faaliyetlerde bulunulmasına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır¹⁰³⁹. Thucker'e göre örtülü faaliyetler, devletlerin açık bir şekilde gerçekleştiremediği yoğun tepki ile karşılaşılması mümkün olan faaliyetlerin devlete olabilecek olumsuz etkisini ortadan kaldıran eylemlerdir¹⁰⁴⁰.

Yukarıda bahsi geçen söz konusu istihbarat disiplinlerini birbirinden ayıran temel özellik verilerin elde edilmesi ile ilgilidir. İnsan istihbaratı verileri açık veya gizli yollardan elde ederken, açık kaynak İstihbaratında ise veriler sosyal medya, haberleşme kanalları ve yabancı dokümantasyondan sağlanmıştır.

2. İngiliz İstihbarat Sisteminin Tarihsel Gelişimi

İngiliz istihbarat sistemi askeri ihtiyaçlardan doğmuştur. İngiliz ordusu, düşmanın imkân ve kabiliyetleri ile mevcut durumunu öğrenmek amacıyla 15'inci yüzyıldan itibaren keşif unsurlarını yoğun olarak kullanmaya başlamıştır¹⁰⁴¹.

İngiliz istihbarat gayretleri bu dönemde her ne kadar askeri alana yönelse de ana gaye *Tac*'ı iç ve dış tehditlerden korumak olarak belirlenmiştir. Kraliçe I. Elizabeth'in casusu olarak da bilinen Sir Francis

¹⁰³⁷ David, Thucker, *The End of The Intelligence Espionage and Power in The Information Age*, Standford University Press, California 2014, s. 741.

¹⁰³⁸ Mehmet Tanju, Akad, *Tarihten Günümüze İstihbarat*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2018, s. 58-59.

¹⁰³⁹ Loch, *age*, s. 163.

¹⁰⁴⁰ Thucher, *age*, s. 88,90.

¹⁰⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız Brian Parrit, *The Intelligencers: British Military Intelligence from the Middle Ages to 1929*, Pen&Sword Military, Yorkshire 2011, s. 9.

Walsingham, 1573-1583 yıllarında propaganda ve dezenformasyon gibi örtülü faaliyetler yürütmüş, gizli yöntemlerle mektup açma ve şifre kırma yoluyla bilgi toplayarak *Tac*'a yönelik faaliyetleri önceden tespit etmeye çalışmıştır¹⁰⁴².

Twinge göre, Walsingham'ın faaliyetleri sistematik istihbarat faaliyetlerinden ziyade kişisel gayretlere dayanmasına rağmen bu girişimler İngiliz istihbarat sisteminin temelini oluşturmuştur¹⁰⁴³.

Avrupa kıtasında 16'ncı yüzyılda öncelikle İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi'nin etkileri her alanda olduğu gibi istihbarat faaliyetlerini de etkilemiştir. İstihbarat örgütlerinin gayretleri, bu gelişme sonrasında askeri alandan ekonomik, coğrafi, teknolojik ve siyasi alanlara yönelmiştir. Sanayi Devrimi aynı zamanda sömürge kavramının doğmasına da yol açmıştır. İngiliz istihbaratı, özellikle 18'inci yüzyıldan itibaren sömürge politikalarını desteklemek için yapısını ve hedeflerini revize etmiştir. İngiliz istihbaratı bu dönemdeki hedeflerine ulaşmak için öncelikle diplomatik misyon görevlilerinin verdikleri bilgilere daha çok yönelse de¹⁰⁴⁴ yabancı ülkede faaliyet yürüten tüccar ve muhbirlerden de sıkça yararlanmıştır. Söz konusu istihbarat elemanları buldukları ülkenin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel yapıları hakkında topladıkları bilgileri düzenli olarak rapor etmişlerdir. İngiliz istihbaratı, bu dönemde elde ettiği bilgilerin büyük bir kısmını postanelerde görevli elemanları aracılığıyla elde etmiş, mektuplar gizli yöntemlerle açılarak içeriklere nüfuz edilmiş, hatta şifreli mektupları çözecek yetenekler bile kazanılmıştır¹⁰⁴⁵.

Ancak merkezi planlamanın olmadığı bu çalışma metodu, bilgi kirliliğinin de oluşmasına yol açmış ve Kraliçe'nin zaman zaman yanlış kararlar vermesine sebep olmuştur¹⁰⁴⁶. Kraliçe Viktorya, bu durum karşısında İngiliz istihbarat sisteminin kurumsallaşması için ilk adımı atmış ve Donanma Komutanlığı, Dışişleri Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığını deniz aşırı ülkeler hakkında istihbarat üretmek amacıyla görevlendirmiş, söz konusu kurumlarda istihbarat birimlerini kurmuştur. Kraliçe'nin bu radikal kararına rağmen İngiliz istihbaratının merkeziyetçi yapısı bir süre daha

¹⁰⁴² Dulles, *age*, s. 18-20.

¹⁰⁴³ Stephen Twinge, Edward Hampshire ve Graham Macklin, *British Intelligence: Secrets, Spies and Sources*, Kew, The National Archives, Londra 2008, s. 51.

¹⁰⁴⁴ David, Kahn, "An Historical Theory of Intelligence", *Intelligence and National Security*, 16 (3), 2001, s. 89.

¹⁰⁴⁵ Twinge vd., *age*, s. 239.

¹⁰⁴⁶ Jeremy, Black, "British Intelligence and the Mid-Eighteenth Century Crisis", *Intelligence and National Security*, No. 2, (April 1987), s. 223.

devam etmiş ve Kraliçe tüm kontrolü elinde tutmaya devam ederek kurumsallaşmayı geciktirmiştir¹⁰⁴⁷.

İngiliz istihbaratının bu dönemdeki tüm ilgisi Kraliçe'nin iç ve dış rakiplerine yönelmiş, istihbarat teşkilatının yetenekleri kişisel düzeyde ve Kraliçe'nin vizyonuyla sınırlı kalmıştır¹⁰⁴⁸.

İngiliz istihbarat faaliyetlerini sonraki dönemde şekillendiren gelişmelerden biri de Fransa'nın sömürge politikalarının İngiliz sömürgelerinin de olduğu bölgelere artan ilgisi olmuştur. Bir bakıma İngiltere, Fransa ve Almanya'nın; Akdeniz, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ile Asya'daki sömürge hedefleri çakışmıştır. Bu durum İngiliz istihbaratının gayretlerini, Fransa'nın İngiliz sömürgelerinin olduğu bölgelerdeki niyet ve hedeflerini tespit etmeye yöneltmiştir¹⁰⁴⁹.

Sömürge döneminin başlaması Avrupa'da da köklü değişimlere yol açmış, hem orduların yapısı ve savaş doktrinleri hem de teknolojik gelişmelerde önemli değişiklikler yaşanırken istihbarat örgütleri de yapılarını ve hedeflerini buna göre revize etmeye başlamışlardır. İngiliz istihbaratı da bu değişime ayak uydurarak çağdaşlarının gerisinde kalmamaya çalışmıştır¹⁰⁵⁰.

Yeni dönemin bir başka dinamiği de Almanya'nın da sömürge politikaları takip etmeye karar vermesi olmuştur. Almanya, 19'uncu yüzyılın sonlarından itibaren sömürge politikalarına yönelmiş ve bunun doğal sonucu olarak aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bununla birlikte 1869 yılında hizmete giren Süveyş Kanalı'nın kontrolünü elinde bulunduran, hem Orta Doğu hem Kuzey Afrika hem de Türkiye'ye dair hedefleri olan Fransa'nın varlığı da İngiltere'nin istihbarat faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. İngiliz istihbaratı bu gelişme sonrasında hedeflerini yeniden belirlemiş, Fransa ve Almanya'nın askeri, ekonomik, siyasi güçleri ile yetenekleri hakkında bilgi toplama gayretlerini arttırmış ve uzmanlaşma safhasına geçmiştir. Bu kapsamda olmak üzere Savaş Bakanlığı bünyesinde 1873 yılında İstihbarat Şubesi kurulmuştur. İstihbarat Şubesinin görevleri; düşmanın imkân ve kabiliyetleri hakkında istihbarat üretmek olarak belirlenmiştir¹⁰⁵¹. İngiliz sömürgelerinin en önemlilerinden olan

¹⁰⁴⁷ Khan, *age*, s. 89-90.

¹⁰⁴⁸ Kristan J. Wheaton ve Michael T. Beerbower, "Towards A New Definition of Intelligence", *Stanford Law and Policy Review*, 17 (317), (2016), s. 321.

¹⁰⁴⁹ Nihal, *agt*, s. 103.

¹⁰⁵⁰ Michael, Handel, "Leaders and Intelligence", *Intelligence and National Security*, (3), (1988), ss. 3-39'dan aktaran Nihal, *agt*, s. 227.

¹⁰⁵¹ Twinge vd, *age*, s. 11.

Hindistan'daki sömürge yönetimi bünyesinde 1878 yılında İstihbarat Şubesi kurulmuş ve demografik, meteorolojik ve coğrafyaya dair bilgiler elde etmekle görevlendirilmiştir¹⁰⁵². Aynı zamanda denizlerde hâkim bir konumda olan İngiltere, Donanma Komutanlığı bünyesinde de benzer bir teşkilatma yapmış ve 1887 yılında Deniz İstihbarat Dairesini kurmuştur¹⁰⁵³.

Kraliçe Viktorya, İngiliz istihbarat sisteminin yapılanmasında en etkili kişi konumunda olmuştur. Kraliçe Viktorya kadar olmasa da İngiliz istihbaratının gelişiminde etkili olan bir diğer kişi ise 1895-1902 yılları arasında Başbakanlık da yapmış olan Lord Robert Salisbury'dir. Lord Salisbury, dış politikanın oluşturulmasında istihbaratı ana faktör olarak görmüştür¹⁰⁵⁴. Örneğin İngiltere, Orta Doğu politikalarını belirlerken Rus Çarlığı ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkileri de dikkatle izlemiştir¹⁰⁵⁵.

İngiltere, Rus Çarlığı ile Osmanlı Devleti arasında 1877 yılında başlayan ve Osmanlı Devleti'nin hem batıda hem de doğuda büyük topraklar kaybetmesine yol açan 93 Harbi sonrasında Rusların *Sıcak Denizlere İnme* politikasını gerçekleştirebilecek şartları sağlamış olmasından dolayı yeni bir planı yürürlüğe koymuştur. İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Henry Layard'ın yoğun çabaları sonrasında 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu imzalanmış ve Rus Çarlığının Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'e yerleşmesine karşı önemli bir hamle yapılmıştır¹⁰⁵⁶.

İngiliz istihbarat sisteminin kurumsallaşması her ne kadar 19'uncu yüzyılda başlasa da bu konudaki en önemli gelişme 20'nci yüzyılın başlarından itibaren hızlanmıştır. Bu süreci tetikleyen en önemli gelişme Birinci Dünya Savaşı ve öncesindeki gelişmeler olmuştur. Almanya ve İngiltere'nin dış politika hedefleri çatışmaya başlayınca İngiliz istihbarat teşkilatı yeniden teşkilatlanarak gelişmelere ayak uydurmaya çalışmış¹⁰⁵⁷, bir yandan Alman ordusunun teşkilatı ve teçhizatı ile planları hakkında bilgi toplama faaliyetlerine yoğunlaşırken diğer yandan da ülkesindeki casusluk faaliyetlerini etkisizleştirmek amacıyla istihbarat gayretlerini arttırmıştır¹⁰⁵⁸.

¹⁰⁵² John R. Ferris, *Intelligence and Strategy: Selected Essays*, Routledge, New York 2005, s. 21'den aktaran Nihal, *agt*, s. 233.

¹⁰⁵³ Nihal, *agt*, s. 106.

¹⁰⁵⁴ *Agt*, s. 234.

¹⁰⁵⁵ Ferris, *age*, s. 9, 17.

¹⁰⁵⁶ "England's Policy in the East", *The Times*, 4 July 1878.

¹⁰⁵⁷ Khan, *agm*, s. 86.

¹⁰⁵⁸ David, Safford, *Churchill and Secret Service*, The Overlook Press, New York 1999, ss. 24-26.

Gizli Servis Bürosu, İngiliz istihbaratının yeniden teşkilatlandırılması planları doğrultusunda 1909 yılında faaliyetlerine başlamıştır¹⁰⁵⁹. Gizli Servis Bürosu Almanya'nın İngiltere'deki casusluk faaliyetlerine yoğunlaşmış, diplomatik çantaları açarak gizli belgelere nüfuz etmiş ve teknik istihbarat alanında önemli görevler yerine getirmiştir¹⁰⁶⁰.

Gizli Servis Bürosu, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki teknolojik gelişmelere (telsiz konuşmalarını dinlemek ve karıştırmak, havadan keşif yapmak vb.) ayak uydurabilmek amacıyla hem yeteneklerini hem de personel sayısını arttırmıştır¹⁰⁶¹. Özellikle Donanma Komutanlığına bağlı olarak görev yapan *Room 40* birimi, Alman askeri ve diplomatik telgraflarının ele geçirilmesinde önemli görevleri başarıyla yerine getirmiştir. *Room 40* birimi tarafından deşifre edilen *Zimmerman Telgrafı* sayesinde, savaşta tarafsızlık politikası takip edeceğini ilan eden ABD yönetimi 1917 yılında savaşa girme kararı almıştır¹⁰⁶².

Room 40 birimi, 1919 yılında barış zamanında da görev yapacak şekilde *Şifre Okulu'na* (GC&CS) dönüştürülmüştür. Şifre Okulu; İngiliz Hükümeti kodlarının ve şifrelerinin güvenliği, yabancı örgütler tarafından kullanılan şifreleme yöntemlerinin incelenmesi ve İngiliz yetkililerin güvenli iletişimi ile ilgili eğitimler vermekle görevlendirilmiştir¹⁰⁶³.

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'ya yönelik istihbarat faaliyetlerinin önemli bir merkezi de Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs'ta oluşturulan askeri kamplarda eğitilen Arap ve Ermeni gençleri, Anadolu ve Orta Doğu'da hem istihbarat faaliyetlerinde bulunmuşlar hem de Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden gruplara destek vermişlerdir¹⁰⁶⁴.

İngiliz istihbarat teşkilatı, Birinci Dünya Savaşı sonunda teknik ve sinyal istihbaratı ile örtülü faaliyetler ve karşı istihbarat konusunda önemli yetenekler kazanmıştır. Bununla birlikte Savaş Bakanlığına bağlı olarak

¹⁰⁵⁹ Nihal, *agt*, s. 241.

¹⁰⁶⁰ Michael Smith, *Six: A History of Britain Intelligence Service, Part I: Murder and Mayhem, 1909-1939*, Dialogue, London 2010, s. 160.

¹⁰⁶¹ Jeffrey, T. Richelson, *A Century of Spies: Intelligence in The Twentieth Century*, Oxford University Press, Oxford 1995, s. 31.

¹⁰⁶² David, Kahn, "Edward Bell and His Zimmerman Telegram Memorando", *Intelligence and National Security*, 14 (3), (1999), ss.143-159.

¹⁰⁶³ Nihal, *agt*, 246; Government Communications Headquarters, GCHQ, *Beginnings* section (2015); <https://www.gchq.gov.uk/features/beginnings> (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2021).

¹⁰⁶⁴ Halil, AYTEKİN, *Kıbrıs'ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 101-102.

çalışan İç Askeri İstihbarat (MI 5) ve Dış İstihbarat (MI 6) şubeleri kurulmuştur. Dış İstihbarat birimi (MI 6) 1926 yılında *Gizli İstihbarat Servisi* (SIS)'ne dönüştürülmüştür. Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde etkileri küresel boyuta erişen Ekonomik Buhran'ın olumsuz etkileri İngiliz istihbarat sistemine de yansımıştır. İngiliz istihbarat teşkilatı bu durum karşısında küçülme ve faaliyet alanlarını daraltma kararı almıştır¹⁰⁶⁵.

Ancak, bu dönemde İngiltere'nin karşı casusluk faaliyetlerinin artmasından dolayı İç İstihbarat Şubesi (MI 5), 1931 yılında Güvenlik Servisine dönüştürülmüştür. Güvenlik Servisinin görevleri; karşı istihbarat ve casusluk ile iç istihbarat olarak belirlenmiştir.¹⁰⁶⁶ Ancak İngiltere'ye karşı casusluk faaliyetlerinin artması, İç Askeri İstihbarat Müdürlüğünün (MI 5), 1931 yılında Güvenlik Servisi adı altında yeniden teşkilatlanmasına yol açmıştır. Güvenlik Servisi (MI 5)'nin görevleri; karşı istihbarat ve casusluk ile iç istihbarat olarak belirlenmiştir.

İngiliz istihbaratının 1930'lu yıllardaki ana ilgi alanı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Almanya ve İtalya'nın İngiltere'ye yönelik faaliyetleri olmuştur. Hem komünist¹⁰⁶⁷ hem de faşist yönetimlerin İngiltere'ye karşı olan faaliyetleri ile 1936 yılında başlayan Arap İsyanı İngiliz istihbarat sisteminin merkezi bir yapıda olmasını sağlamıştır. Müşterek İstihbarat Komitesi (JIC) bu amaçla 1936 yılında kurulmuştur¹⁰⁶⁸.

Müşterek İstihbarat Komitesi (JIC); Güvenlik Servisi (MI 5), Dış İstihbarat Şubesi (MI 6) ve Şifre Okulu (GC&CS)'ndan oluşmuştur. Müşterek İstihbarat Komitesi (JIC)'nin görevleri ise; istihbarat önceliklerini

¹⁰⁶⁵ Nihal, *agt*, s. 247.

¹⁰⁶⁶ *Agt*, s. 248.

¹⁰⁶⁷ Kıbrıs'taki İngiliz Sömürge Yönetimi Valisi Stubbs, yönetim alanında yaptığı değişiklikleri de içeren ve Kıbrıs'ta gelecek dönemde yapılması gereken hususların yer aldığı bir raporu 16 Ekim 1933 tarihinde Sömürgeler Bakanlığına göndermiştir. Vali Stubbs raporunda; Kıbrıs halkının uzun dönem boyunca hep birileri tarafından yönetildiği, dolayısı ile kendi başına bir yönetim tesis edebilme yeteneğinden yoksun olduğunu, ancak orta öğretimde bir takım yenilikler yaparak kamu hizmeti geleneğine sahip yeni bir kuşak yetiştirilmesinin mümkün olabileceğini, Kıbrıs'ta en önemli iki tehlike odağının "Kilise" ve "Komünistler" olduğunu, Kilise'nin Hristiyan toplumu üzerindeki etkisinin kaldırılması halinde "Panhelenizm" ateşinin söndürülebileceğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.CO 67/251/3, f.19798/1,R.E. Stubbs, 16.10.1933 "Cyprus", Memorandum'dan aktaran Şükrü Sina, Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, C I, Kaynak Yayınları No: 38, İstanbul 1984, s. 145.

¹⁰⁶⁸ John, Newsinger, *British Countersurgery*, St. Martin Press, New York 2015, s. 6.

tespit etmek, toplanan bilgileri analiz etmek ve diğer istihbarat örgütlerinin çalışmalarını koordine etmek olarak belirlenmiştir¹⁰⁶⁹.

Müşterek İstihbarat Komitesi (JIC), İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir bakıma İngiliz istihbarat sistemini temsil etmiştir. Ancak Müşterek İstihbarat Komitesi savaş sırasında bazı stratejik hatalar yapınca¹⁰⁷⁰ kendisi de bir dönem istihbarat görevlisi olarak çalışmış olan Başbakan Winston Churchill, İngiliz istihbarat yeteneklerini geliştirilmesine öncelik vermiştir. W. Churchill, ilk önce İçişleri Bakanlığına bağlı çalışacak olan Özel Operasyon Birimini (SOE) kurmuştur¹⁰⁷¹.

Özel Operasyon Birimi (SOE) görevleri; etki ajanları vasıtasıyla siyasi faaliyetler, propaganda ve paramiliter operasyonlar düzenlemek olarak belirlenmiş, Orta Doğu, Türkiye, Afrika ve Asya ise görev alanları olarak belirlenmiştir¹⁰⁷². Özel Operasyon Birimi, İkinci Dünya Savaşı sırasında önemli görevler yapmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından Genelkurmay Başkanlığına 4 Aralık 1945 tarihinde gönderilen raporda; Özel Operasyon Biriminin faaliyetlerine ilişkin bilgiler de yer almıştır. Raporda, Birimin Avusturya ve Almanya'daki faaliyetlerinden övgüyle bahsedilmiştir. Aynı raporda Özel Operasyon Biriminin Orta Doğu'daki faaliyetlerini; Şarq El Adna Yayın İstasyonu, Arap Haber Ajansı, Irak Times gazetesi ve Türkiye'deki Britanova Haber Ajansı aracılığıyla yürüttüğü de ifade edilmiştir¹⁰⁷³.

İngiliz istihbaratının İkinci Dünya Savaşa sırasındaki önemli başarılarından biri de sinyal istihbaratı alanında olmuştur. Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) bünyesinde 1939 yılında kurulan sinyal istihbarat şubesi Alman ordusunun kırılmaz olarak nitelendirilen *ENİGMA* şifreli haberleşme sistemini deşifre etmiştir.¹⁰⁷⁴ İngiliz istihbaratının başta sinyal istihbaratı olmak üzere insan istihbaratı ve görüntü istihbaratı alanındaki başarısı savaşın kısa süremesini sağlamıştır¹⁰⁷⁵. Özellikle sinyal

¹⁰⁶⁹ Nihal, *agt*, s. 252.

¹⁰⁷⁰ Wesley, K. Wark, *The Ultimate Enemy: British Intelligence and Nazi Germany, 1933-1939*, Cornell University, New York 2010, ss. 23-30.

¹⁰⁷¹ Stafford, *age*, s. 258; Winston, Churchill, *Thoughts and Adventures*, T. Butterworth, London 1932, ss. 87-88.

¹⁰⁷² Nihal, *agt*, ss. 261-262.

¹⁰⁷³ TNA CAB 121/305 Copy of a Letter Dated 3rd December From The Foreign Office to The Secretary, Cheif Of Staff Comittee, 4th December 1945'den aktaran Nihal, *agt*, s. 116-117.

¹⁰⁷⁴ Maria, Robson, "Signals in the Sea: The Value of Ultra Intelligence in the Mediterrian in World War II", *Journal of Intelligence History*, 13 (2), (2014), ss. 176-188'den aktaran Nihal, *agt*, s. 269.

¹⁰⁷⁵ Harry, Hinsley, "British Intelligence in The Second War: An Overview", *Cyrtologia*,

istihbaratında elde edilen başarı savaş sonrasında Hükümet İletişim Merkezi (GC&HQ)'nin önceliklerini bu alana kaydırmasına yol açmıştır¹⁰⁷⁶.

İngiliz istihbarat sisteminin gelişiminde her iki dünya savaşı sırasındaki gayretler ve edinilen tecrübeler önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz dönemde hızla gelişen bilişim teknolojisi de İngiliz istihbaratının ilgisini üzerine çekmiş ve sosyal medya alanı en önemli bilgi toplama mecrası olmuştur.

Günümüzde İngiltere'nin istihbarat faaliyetlerini yürüten kurum Britanya İstihbarat Teşkilatı'dır. Britanya İstihbarat Teşkilatı; Gizli İstihbarat Servisi (MI 6) ve Güvenlik Servisi (MI 5) ile Hükümet İletişim Merkezi (GC&HQ)'den oluşmaktadır. İngiliz istihbarat teşkilatının faaliyetlerinden sorumlu olan bakanlık ise Dışişleri Bakanlığıdır¹⁰⁷⁷.

Britanya İstihbarat Teşkilatı'nın kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen kanuna göre Gizli İstihbarat Servisinin (MI6) görevleri; Britanya dışındaki kişilerin teşebbüsleri ve eylemleri ile ilgili olarak bilgi elde etmek ve haber toplamak, Birleşik Krallık hükümetinin özellikle savunma ve dış politika bağlamındaki milli güvenliğini, Birleşik Krallığın ekonomik refahına ilişkin çıkarlarını korumak olarak belirlenmiştir. Aynı Kanuna göre Hükümet İletişim Merkezinin görevleri ise, her türlü elektromanyetik dalgalarını, ses dalgalarını ve radyo yayınlarını izlemek, dinlemek ve bunlara müdahale etmek, şifreli yayınlar dahil söz konusu bu yayınlardan bilgi toplamak olarak ifade edilmiştir¹⁰⁷⁸.

3. İngiliz İstihbaratının Kıbrıs, Türkiye ve Orta Doğu'daki Bazı Faaliyetleri

İngiltere'nin Doğu Akdeniz başta olmak üzere Orta Doğu ve Türkiye'ye olan ilgisi 18'inci yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. İngiltere'nin bu bölgeye yoğunlaşmasının sebeplerinin; sömürgelerine giden yolların güvenliğinin sağlanması, Orta Doğu'da tespit edilen petrol¹⁰⁷⁹ ile Türkiye'nin stratejik konumu ve Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası kapsamında Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da yer almak istemesi olduğu söylenebilir.

14 (1), (1990), s. 1'den aktaran Nihal, *agt*, s. 270.

¹⁰⁷⁶ John, Ferris, "The Road to Bletchley Park: The British Experience with Signals Intelligence 1892-1945", *Intelligence and National Security*, 17 (1), (2002), ss. 53-84.

¹⁰⁷⁷ Vatan, Kösereli, *İstihbarat Hukukuna Giriş*, Ekin Yay., İstanbul 2015, s. 63.

¹⁰⁷⁸ *Age*, s. 64-65.

¹⁰⁷⁹ Bige, Sükan Yavuz, "Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi", *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, S. 24, s. 529.

İngiliz istihbaratının söz konusu bölgelere ilgisinin artmasındaki temel faktör ise *İngiliz Sömürge Sistemi* olmuştur. İngiliz sömürge sistemine göre, öncelikle sömürgelerde detaylı demografik, sosyolojik, siyasi ve kültürel araştırmalar yapılmış ve hassasiyetler tespit edilmiş, sonra ise yerel halk arasında çatışma alanı yaratılabilecek husumetler belirlenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda sömürge politikaları tesis edilmiştir. Bahse konu sömürge politikalarına göre İngiliz çıkarlarını destekleyecek yerel kişi ve/veya gruplarla yakın ilişkiler kurulmuş, söz konusu kişi ve/veya gruplar siyasi, sosyal ve ekonomik olarak desteklenmiştir¹⁰⁸⁰.

Örneğin İngiltere, Kıbrıs'ta ilk önce Rumların Osmanlı Devleti'ne karşı başlattıkları Mora İsyanını desteklerken¹⁰⁸¹ 1878 yılından sonra Ada'da tesis ettiği yönetim/sömürge sisteminde ise bu kez Rumların Enosis isteklerini engelleyebilmek amacıyla Kıbrıs Türklerini destekleyecek politikalar uygulamıştır¹⁰⁸².

İngiltere, 18'nci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin devamlılığını sağlayacak politikalar takip ederek Rus Çarlığının Orta Doğu ile Akdeniz'e yerleşmesini engellemek istemiştir. Ancak bu durum 1870'li yıllardan sonra değişmeye başlamıştır. İngiltere, *Hasta Adam* olarak da nitelendirilen Osmanlı Devleti'nin er ya da geç yıkılacağı öngörüsü doğrultusunda yeni politikaların temellerini oluşturmak amacıyla Anadolu'ya çok sayıda istihbarat elemanı göndermiş ve Osmanlı Devleti'nin etnik, demografik, kültürel ve coğrafi bilgilerini toplamaya başlamıştır. İngiltere, bu politikasını desteklemek amacıyla Osmanlı Devleti'ne görevlendirilen konsolosluklara askeri ataşe kadrosunu ihdas etmiştir. Askeri ataşeler, İngiliz istihbarat sisteminde görev yapan subaylar arasından seçilmiş ve atandıkları bölgelerde haber toplama vasıtası ile casusluk vb. görevler yapmışlardır. Askeri ataşeler bu görevlerine ilave olarak, 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'na göre Osmanlı

¹⁰⁸⁰ Muriel Chamberlain, *European Decolonisation in The Twenty Century*, London and New York 1988, s. 44'den aktaran Sibel Akgün, "İngiltere'nin Sömürge Yönetim Biçimi: Kavanin Meclisi", *Amme İdaresi Dergisi*, 45 (4), (Aralık 2012), s. 77; Mehmet, Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021, s. 38-39.

¹⁰⁸¹ Mehmet, Balyemez, "İngiliz Arşiv Belgesi Işığında 1954 Yılı Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler", (*Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın*, (Ed.) Fatma Çalık Orhun, Gazikitebevi, Ankara 2020, s. 188-189.

¹⁰⁸² Balyemez, *age*, s. 408-409.

Devleti'nin Ermeniler lehine vaat ettiği ıslahatların yapılıp yapılmadığını da takip etmişlerdir¹⁰⁸³.

İngiliz askeri ataşeler, 20'nci yüzyılın başlarından itibaren seyyah, bilim insanı, tüccar vb. maske görevlerle Anadolu'nun özellikle doğu, güneydoğu ve güney bölgelerinde faaliyet göstermişler, bölgenin coğrafi, demografik, sosyal ve kültürel özellikleri hakkında bilgiler toplamışlar ve kendilerine müzahir kişi ve/veya gruplarla yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bu dönemde Anadolu'ya gönderilen İngiliz istihbarat görevlilerinden en bilinenleri Harry Finnis Blosser Lynch ve Mark Sykes'tır. Harry Lynch tarafından kaleme alınan *Armenia, Travels and Studies* başlıklı eserde; Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Hınıs, Malazgirt, Bingöl bölgelerine ait coğrafi, kültürel, demografik bilgiler yer alırken bu bölgeleri kapsayan alan Türkiye Ermenistan'ı olarak tarif edilmiş¹⁰⁸⁴, bir bakıma 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 24'üncü maddesinde de ifade edilen *Vilayeti Sitte* ile 1920 yılında Osmanlı Devleti'ne imzalatılan Sevr Barış Antlaşmasında bahsi geçen Ermenistan'ın Anadolu'daki sınırları belirlenmiştir.

İngiliz istihbaratının Anadolu'daki faaliyetlerini yürüten bir başka isim ise Mark Sykes olmuştur. Aynı zamanda İngiliz ordusunda subay olarak da görev yapan Sykes, özellikle Osmanlı'nın Orta Doğu topraklarında incelemelerde bulunmuş, söz konusu bölgede bulunan zengin petrol yatakları hakkında bilgiler toplamıştır¹⁰⁸⁵. Mark Sykes, söz konusu bölgelerdeki tespitlerini *Through Five Turkish Provinces* adlı eserinde anlatmıştır. Mark Sykes, Osmanlı Devleti topraklarının paylaşılması amacıyla 16 Mart 1916 tarihinde Fransız mevkidaşı Francois Georges-Picot ile gizli bir antlaşma imzalamış ve petrol bakımından zengin yatakların olduğu bölgelerin İngiltere'nin hakimiyeti altında kalmasını sağlamıştır. Mark Sykes'in bir başka çalışması ise *Dar-ül-İslam* başlığı altında yayımlanmıştır. Sykes, bu eserinde ise Osmanlı Devleti'ndeki Ermeniler, Araplar ve Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki gözlem ve tespitlerini aktarmıştır. Sykes, her iki eserinde de; Osmanlı Devleti'nin etnik ve dini

¹⁰⁸³ Uygur, Kocabaşoğlu, *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 132.

¹⁰⁸⁴ Harry Finnis Blosser Lynch, *Armenia, Travels and Studies*, Longmans, Green, and Co., Volume I-II, London, New York 1901, p. vi. ve aktaran Nejla, Günay, "İngiltere'nin Osmanlı Topraklarında Yürüttüğü İstihbarat Faaliyetleri", *II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Emperyalizm, Hegemonya, İstihbarat Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi ve Giresun Üniversitesi, 30 Kasım- 2 Aralık 2017, s. 630.

¹⁰⁸⁵ Musa, Şaşmaz, *İngiliz Konsolosları ve Ermenilerin Katliamı İddiaları (1878-1914)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s. 282.

hassasiyetlerini ortaya koymuş, bu doğrultuda demografik kategorizasyon yapmıştır¹⁰⁸⁶.

Osmanlı Devleti'ne görevlendirilen İngiliz istihbaratçıları Sykes ve Lynch ile sınırlı kalmamıştır. İngiliz istihbarat elemanı olan ve 1900'lü yılların başından itibaren Anadolu'nun farklı yerlerinde bilgi toplayan kişilere örnek olarak Sir Marok Saki (Konya, Karaman, Mersin, Adana ve Osmaniye), Sir Walter Guinness (Güney ve Doğu Anadolu) verilebilir. İngiliz istihbaratçılarının faaliyetleri Osmanlı yöneticilerinin de dikkatinden kaçmamış, söz konusu kişilerin hareketleri takip edilerek bir bakıma karşı istihbarat yapılmıştır¹⁰⁸⁷.

İngiltere, Doğu ve Güney Anadolu'daki çalışmalarını istihbarat elemanları vasıtasıyla yoğunlaştırırken, Mezopotamya'daki aşiretlerle de yakın ilişkiler kurmuştur. Osmanlı Devleti, İngiltere'nin Musul Konsolosu'nun Irak'taki Barzan Aşireti lideri Abdülsemam ile yazışmalarını tespit edince bu vb. faaliyetlere karşı bazı önlemler geliştirmiştir¹⁰⁸⁸.

İngiltere, Osmanlı topraklarındaki istihbarat faaliyetleri kapsamında Rus Çarlığı ile de işbirliği yapmıştır. İngiltere, 1907 yılında Rus Çarlığı ile aralarındaki sorunları çözdükten sonra ortak çıkarlar doğrultusunda Osmanlı Devleti vatandaşı Ermeni, Arap ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki istihbarat faaliyetlerini arttırmışlardır¹⁰⁸⁹.

İngiliz istihbaratının bu dönemdeki ilgi alanlarından biri de Filistin olmuştur. İngiltere, Filistin'deki istihbarat çalışmaları kapsamında 1913 yılı sonlarında Filistin'den Mısır'a kadar olan bölgenin topografik çalışmalarını yapmış, hatta bazı aşiret liderleriyle de yakın ilişkiler kurmuştur. Osmanlı

¹⁰⁸⁶ Celal, Çıtak, *Sir Mark Sykes Hayatı ve Ortadoğu'daki İngiliz Politikasının Şekillenmesindeki Rolü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1997, s. 116-120.

¹⁰⁸⁷ *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi*, Fon: Dahiliye(DH), Fon: Müteveffa (MTV), Dosya/Gömlek No: 24/71, H-16-10-1330, "Haçin Elbistan Yoluyla Darende'ye Gelerek İstanbul'a Doğru Yola Çıkan Mösyö Valter Könis'in İngiltere Mebusan Meclisi Azası Olduğu"; *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi*, Fon: Dahiliye(DH), Müteveffa (MTV), Dosya/Gömlek No: 24/97, H-26-11-1331," Adana ve Osmaniye'ye Gidecek Olan İngiltere Mebusan Azasından Sir Mark Sykes'a Gerekli Kolaylığın Gösterilmesi"; *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi*, Fon: Dahiliye(DH), Fon:Kalem-i Mahsus (DH-KMS), Dosya/Gömlek No: 1-23; H-11-21-1331, " Erzurum, Bitlis ve Van Taraflarında Ermenilerin meskun olduğu yerlere bir seyahat Yapacak Olan İngiliz Mebuslarından Sir Mösyö Valter Keynez ve Beraberindekilere, Gidecekleri Yerlerde Kolaylık Gösterilmesi".

¹⁰⁸⁸ BOA. Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi Belgeleri (DH. ŞFR); 446/107 (1330 Te 23)'den aktaran Günay, *agb*, s. 641.

¹⁰⁸⁹ Günay, *agb*, s. 629.

Hariciye Nezareti, İngiliz istihbaratçıların faaliyetlerini tespit ettikten sonra 24 Şubat 1914 tarihinde gönderdiği talimatta; İngiliz heyetinin sadece izin verilen bölgelerde topografik çalışmalar yapabileceklerini, bu çalışmaların Mısır/Akabe'ye kadar genişletilemeyeceğini belirtmiş, heyetin faaliyetlerini takip eden subayların sayısının artırılmasını istemiştir¹⁰⁹⁰.

İngiltere'nin Osmanlı topraklarındaki istihbarat faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı hemen öncesinde artmış, Yemen, Filistin, Kıbrıs ve Basra esas ilgi alanı olarak belirlenmiştir¹⁰⁹¹.

İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya safında girmesi ile birlikte 1878 yılında geçici olarak yerleştiği Kıbrıs'ı ilhak etmiş¹⁰⁹², Orta Doğu ve Türkiye'ye yönelik istihbarat faaliyetlerinde Ada'yı merkezi olarak kullanmaya başlamıştır¹⁰⁹³. İngiltere, savaşta Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak amacıyla Çukurova bölgesindeki Ermenileri örgütleyerek teçhizatlandırmış ve demiryollarının tahrip edilmesi, telgraf hatlarının kesilmesi gibi örtülü faaliyetler icra etmiş, Ermeni ve Rumlardan oluşan komitacıları Kıbrıs'ta eğitmiştir¹⁰⁹⁴. İngiliz istihbaratında görevli Yarbay Mark Sykes, Osmanlı Devleti'ni yıpratmak amacıyla Ermenilerden istifade etmek stratejisi kapsamında, Ermeni Hınçak örgütünün lideri M. Damatyan ile 1915 yılı Ağustos ayında Kahire'de görüşmüştür. Görüşmede, Ermenilerden oluşan 5 bin kişilik bir milis gücün Kıbrıs'ta toplanması ve bunların Ada'da eğitildikten sonra önce Suriye'nin kuzeyine gönderilmesi sonra ise Türkiye'de çete savaşı başlatmaları konusunda fikir birliğine varılmıştır¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹⁰ *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi*, Fon: Dahiliye (DH) Kalemî Mahsusa, Kutu:6 Sıra: 25, H-07-07-1332, "İngilizlerin Filistin Topografya Haritasını tamamlamak Üzere Gazze'den Başlayarak Mısır Hududunda Bazı Mahallerde Harita Çalışması Yapmaları".

¹⁰⁹¹ Önder, Kocatürk, *Osmanlı İngiliz İlişkilerinin Dönüm Noktası (1911-1914) Sorunları Çözme Çabaları ve İlişkilerin Kopması, İkinci Cilt (1913-1914)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2013, s. 223-225.

¹⁰⁹² "Declaration by Great Britain, Annexion of Cyprus", *The Times*, 06 Kasım 1914.

¹⁰⁹³ Bülent, Özdemir, *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s. 10-11; Salahi Ramadan, Sonyel, "İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı", *Belleten*, 59 (224), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s. 168.

¹⁰⁹⁴ Muammer, Demirel, *Ermeniler Hakkında İngiliz Belgeleri (1896-1918) British Documents on Armenians*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 601; Günay, *agb*, s. 643-644; Soyalp, Tamçelik, "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi", *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*, 8 (1), (2011), s. 1513-1514.

¹⁰⁹⁵ FO 371/2485/113481 ve 115866: Sykes'dan Maxwell'e Gizli Yazı, 3.8.1915; FO Savaş Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na Gizli Yazı, 15.8.1915'den aktaran Tamçelik, *agm*, s. 1514.

İngiliz istihbaratının Kıbrıs'taki faaliyetlerine verilecek bir başka örnek ise Sait Molla'nın Ada'ya getirilmesi olmuştur. İngiliz Muhipler Derneği Başkanı ve aynı zamanda İstanbul gazetesinin sahibi olan Sait Molla, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Milli Mücadele'nin başarılı olmaması için yoğun bir çaba göstermiş, ancak başarılı olamamış ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye'den sürgün edilen *150'likler* listesinde yer almıştır. İngiltere, Lozan Barış Antlaşması ile hukuken sahip olduğu Kıbrıs'ta 1925 yılında sömürge sistemini kurmuş ve Sait Molla'nın Kıbrıs'a yerleşmesine izin vermiştir. Sait Molla, Kıbrıs'ta bulunduğu süre boyunca Kıbrıs Türkleri arasında hızla gelişen *Kemalist Hareketi* engellemek için faaliyetler yapmıştır¹⁰⁹⁶.

Kıbrıs'ta 1931 yılında yaşanan Rum İsyanı'nın da İngiliz istihbaratı tarafından planlandığına dair iddialar vardır. Şöyle ki; isyan öncesindeki gelişmeler İngiltere'nin Kıbrıs'ta kurduğu sömürge sistemini tehdit etmeye başlayınca, Kemalist Hareketi temsil eden ve kendilerini Halkçı olarak isimlendiren Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki lideri Mısırlızade Necati Bey, İngilizlerin desteklediği Evkaf üyesi Münir Bey'e karşı 1930 yılında yapılan Kavanin Meclisi üyeliği seçimini kazanmış, 1931 yılı Mayıs ayında da Kıbrıs Türklerinin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi haklarını ilk kez yazılı olarak ilan eden Milli Kongre'yi toplayarak adeta İngiliz Sömürge Yönetimine baş kaldırmıştır. Bu tarihe kadar Rumların ayrılıkçı istekleri olan Enosis'e karşı Kıbrıs Türklerinin desteğini alan İngiliz yönetimi, Ada'da kontrolü kaybedebileceği öngörüsü üzerine Rum İsyanı'nı bahane ederek Kıbrıs'taki anayasal düzeni askıya almış ve 1940'lı yılların başına kadar Ada'da sıkı yönetim benzeri uygulamaları yürürlüğe sokmuştur. Rum İsyanı ile ilgili İngiliz arşiv belgelerine 100 yıllık erişim yasağının getirilmesi İngiliz istihbaratının bu isyanla ilişkisi olabileceğine dair iddiaların kabul görmesini sağlamıştır¹⁰⁹⁷.

İngiliz istihbaratının İkinci Dünya Savaşı öncesindeki ilgi alanlarından biri de SSCB'nin dış politikası kapsamında eğitilen komünist ajanların hedef ülkelerdeki siyasi yönetimleri etkilemeleri amacıyla yaptıkları faaliyetler olmuştur. İngiliz istihbaratı, Kıbrıs'taki komünist ajanların faaliyetlerini 1940'lı yılların başından itibaren izlemeye başlamış

¹⁰⁹⁶ Mehmet, Demiryürek, “ Kıbrıs'ta Bir 150'lik: Sait Molla (1925–1930)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XIX, S. 57 (Kasım 2003), s. 1215-1233.

¹⁰⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Balyemez, *age*, ss. 67-71.

ve bu kişilerin temas ettiği kurum ve kuruluş ile kişiler takip edilerek etkili olmaları önlenmeye çalışılmıştır¹⁰⁹⁸.

İngiliz istihbaratı, sadece düşmanca tavır ve tutum sergileyen ülkelere karşı istihbarat gayretlerini yönlendirmemiş, dostane ilişkiler içinde olduğu ülkelerdeki siyasi otoritelerin kararlarını etkilemek amacıyla da istihbarat faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu iddiayı destekleyen olay 1942 yılında düzenlenen arşiv belgesinde ifade edilmiştir.

İngiliz istihbaratının, İkinci Dünya Savaşı'na girme kararını henüz vermemiş olan Türkiye'deki siyasi iradeyi etkilemek amacıyla oluşturduğu stratejiyi tüm ayrıntısı ile ortaya koyan arşiv belgesi İngiliz 9'uncu Ordu Ana Karargâhı tarafından 18 Ekim 1942 tarihinde *Çok Gizli* olarak düzenlenmiş, evrakın konusu da *Kalpak* olarak belirlenmiştir¹⁰⁹⁹.

İngiliz arşiv belgesine göre; Suriye'de konuşlu Orta Doğu Kuvvetlerine bağlı olan 9'uncu Ordu karargâhından görevli Tuğgeneral G.O.C. Türkiye'de sabotaj vb. gerilla eylemleri yapmak amacıyla oluşturulan paramiliter bir gruptan bahsetmiştir. Kalpak adı verilen bu paramiliter grubun Suriye'nin kuzeyinde bulunduğu, 1 İngiliz subayı ile 3 İngiliz assubayının emrinde eğitilen grubun çoğunluğunu Türkiye ile sorunlu olan Kürt ve Ermenilerden oluştuğu belirtilmiş, grubun birkaç aydır bulunduğu Suriye'deki eğitimlerini tamamladığı, Türkiye'nin paramiliter grup hakkında bilgi edinmesi halinde bunun sonuçlarının çok kötü olabileceği, Fransızların da bu gruba büyük bir şüphe ile yaklaştıklarından dolayı söz konusu grubun eğitimlerine Kıbrıs'ta devam edip edemeyeceği sorulmuştur. İngiliz arşiv belgesinin altına düşülen notta anlaşıldığına göre evrak Kıbrıs'taki İngiliz sömürge yöneticilerine ulaşmıştır. Sömürge Valisinin evrakın üzerine 21 Ekim 1942 tarihinde yazdığı notta: Kıbrıs'taki iç gelişmelere göre grubun sadece eğitim faaliyetleriyle meşgul olması halinde hiçbir sorun teşkil etmeyeceği, ancak Ada'da taşıyan 70 bine yakın Kıbrıs Türkü ve Türk Konsolosunun çalışmaları dikkate alındığında Kalpak paramiliter grubunun Ada'ya gelmesinin sakıncalı olacağı belirtilmiştir. Aynı belgeye Sömürge Sekreteri tarafından yazılan notta ise, Kıbrıs'ın uygun olmadığı ifade edilirken, istihbarat görevlisi olması muhtemel Y.E. kodlu kişi ise 9'ncu Ordu Karargâhındaki kişinin Kıbrıs'taki Türk

¹⁰⁹⁸ Balyemez, *age*, s. 184.

¹⁰⁹⁹ *Foreign and Colonial Office (FCO)*, 141-2758-24, Cypriots Commands, Proposed Training of Kalpak's in Cyprus, 9A/60/2/0, Çok Gizli, 18 Ekim 1942, 9'uncu Ordu Karargâhı tarafından Kıbrıs Sömürge Yönetimi'ne Gönderilen Yazı.

varlığından habersiz olduğunu ve Ada'da sadece Rumların yaşadığını zannettiği şerhi düşülmüştür¹¹⁰⁰.

Kıbrıs Sömürge Yönetimi tarafından 23 Ekim 1942 tarihinde 9'uncu Ordu Karargâhına gönderilen yazıda; Kalpak paramiliter grubunun Kıbrıs'a gelmesinin uygun olmadığı, Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosunun varlığı ile Türkiye'den Kıbrıs'a gelen çok sayıda gemiciden dolayı söz konusu birimin varlığının gizlenemeyeceği ve bu birimin duyulması halinde ise çok büyük sıkıntıların olabileceği değerlendirilmesi yapılmış ve öneri reddedilmiştir¹¹⁰¹.

İngiltere'nin istihbarat çalışmalarını çok yönlü ortaya koyan arşiv belgesinin düzenlendiği dönem dikkat çekicidir. Belgenin kaleme alındığı 1942 yılında Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerde herhangi bir sorun yoktur. Bu dönemin en belirgin özelliği, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesi için İngiltere tarafından yapılan baskıdır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, ordunun yeterli teçhizatı olmadığını ileri sürerek savaşa girmemek için farklı stratejiler uyguladığı¹¹⁰² bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, 1941 yılından itibaren Türkiye'ye askeri malzeme yardımında bulunmaya başlamış¹¹⁰³ ve bu yardımlar İngiltere aracılığı ile Türkiye'ye ulaştırılmıştır¹¹⁰⁴.

İngiltere ile Türkiye arasında herhangi bir sorun yaşanmadığı, üstelik ABD askeri yardımının da İngiltere tarafından Türkiye'ye ulaştırıldığı bu dönemde Türkiye'de sabotaj vb. eylemler yapmak üzere teşkil edilen Kalpak paramiliter grubunun, muhtemelen Türkiye'nin müttefik devletler tarafında savaşa girmesi konusundaki kararını etkileyecek istihbarat planları doğrultusunda oluşturulmuş olması kuvvetle ihtimaldir.

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'nda hem siyasi hem askeri hem de ekonomik açıdan yıpranmıştır. İngiltere, her ne kadar savaşın galip devletlerinden biri olsa da Almanya'nın yoğun hava saldırıları sonrasında Londra başta olmak üzere birçok şehri harabeye dönmüş, Orta Doğu'dan Cebelitarık'a kadar olan geniş bir bölgede barındırdığı askeri birliklerinin

¹¹⁰⁰ Aynı belge.

¹¹⁰¹ *Foreign and Colonial Office (FCO)*, 141-2758-25, Most Secret, Tuğgeneral W.G.Holmes, C.B., D.S.O., 9'uncu Ordu Karargâhı (Orta Doğu Kuvvetleri)'na gönderilen yazı.

¹¹⁰² Baskın, Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919–1980*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 441.

¹¹⁰³ Nuri, Karakaş, "Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", *Tarih İncelemeleri*, 24 (1), (Temmuz 2009), s. 22.

¹¹⁰⁴ Haluk, A. Ülman, *İkinci Cihan Savaşının Başlarından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947*, AÜSBF Yayınları, Ankara 1961, s. 35.

ekonomik yükünü yakından hissetmeye başlamış, savaş sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer alan sömürgelerin tasfiye edilmesi ve sömürge halklarına kendi geleceklerini belirleme hakkının verilmesi hükmünden dolayı bazı sömürgelerini kaybetmiş ve 1947 yılında Filistin ve Hindistan'daki varlığına son vermiştir¹¹⁰⁵.

İngiltere'nin Filistin'den ayrılmasından sonraki en önemli gelişme ise Mısır'daki askeri gücünü de geri çekmek zorunda kalması olmuştur. Albay Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı karşısında Fransa ile İngiltere 1956 yılında Mısır'a karşı askeri harekât yapmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlığın sebeplerinden biri ABD desteğinin alınmaması iken diğeri ise Mısır'a yakın konumda olan Kıbrıs'taki askeri varlığın böyle bir harekâtı destekleyecek yetenekten ve büyüklükten yoksun olmasıdır¹¹⁰⁶.

İngilizler, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak için Kıbrıs'ı elden çıkarmak istememiş bu amacı gerçekleştirmek amacıyla istihbarat gayretlerini bu alana yönlendirmiş¹¹⁰⁷ ve Kıbrıs politikasını değiştirmeye karar vermiştir. İngiltere, Rumların Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer alan sömürgelerin tasfiyesi ve sömürge halklarına kendi geleceklerini belirleme hakkının verilmesi ilkesi doğrultusunda Enosis girişimlerini çok boyutlu yürütmelerinden sonra bir başka istihbarat planını devreye sokmuş ve bir yandan *Türk Kartını*¹¹⁰⁸ kullanmaya başlamış diğeri yandan ise tüm Ada'yı kontrolünde tutmak yerine kendisine yeterli olabileceği değerlendirmesiyle askeri üsleri gündemine almıştır¹¹⁰⁹.

Kıbrıs'taki İngiliz üsleri Limasol'daki Ağrotur ve Larnaka'daki Dikelya'dır. İngiltere 1954 yılından itibaren söz konusu İngiliz üslerini tesis etmek için faaliyetlerine başlamıştır. Ağrotur üssü ile ABD ve NATO'nun Orta Doğu'daki operasyonlarının desteklenmesi ve NATO'nun güneydoğu

¹¹⁰⁵ Mehmet, Atay, "Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu" *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Avrasya Dosyası, BM Özel, 8(1), (İlkbahar 2002), s. 299-309.

¹¹⁰⁶ Tamçelik, agm, s. 1515-1516; Balyemez, *age*, s. 184-185, 190-191; Halley, Laurence, *Ancient Affections: Ethnic Groups and Foreign Policy*, Praeger Publishers, New York 1985, s. 8.

¹¹⁰⁷ Tamçelik, agm, s. 1517.

¹¹⁰⁸ George Horton, Kelling, *Countdown to Rebellion: British Policy in Cyprus, 1939-1955*, New York 1990, s. 66, 124.

¹¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet, Balyemez, "İngiltere'nin Emperyalist Politikalarının Kıbrıs Sömürge Yönetimi Örneğindeki Uygulamaları", II Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri Bildiriler Özet Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi, 2017, ss. 51-54.

kanadının savunulması amaçlanmıştır¹¹¹⁰. Ağrotur üssü İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerine (RAF) ait savaş uçaklarının konuşlandığı bir tesis iken Dikelya üssü dinleme ve karıştırma sistemleri ile Orta Doğu, Türkiye, Kuzey Afrika ile Kafkasya'nın bir bölümünde sinyal istihbaratı yapılmakla görevlendirilmiştir.

Kıbrıs'taki sinyal istihbaratı sadece İngiltere tarafından yapılmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri de Kıbrıs'ta tesis ettiği sistemler ile sinyal istihbaratı faaliyetlerinde bulunmuştur. ABD'nin Kıbrıs'ta kurduğu ve 1953 yılından itibaren faaliyete geçen sinyal istihbarat tesisleri; Lefkoşa'da Amerikan Ulusal Telsiz İstasyonu, Karava (Alsancak) Yabancı Yayın Bilgi Servisi (Foreign Broadcasting Information Service/FBIS) ile Limasol-Polemedya'daki Yakın Doğu Arap Yayın İstasyonudur¹¹¹¹. Söz konusu sinyal istihbaratı yapan tesisler Kıbrıs'ta İngiliz istihbaratı ile birlikte görev yapmıştır. ABD'nin Karava'daki Yabancı Yayın Bilgi Servisi (FBIS), İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra 1946 yılında Amerikan Merkezi Teşkilatı (CIA) bünyesinde faaliyetlerine başlayan istihbarat faaliyetlerinin belkemiğini¹¹¹²oluşturan ve açık kaynak istihbaratı yapan bir örgütlenmedir. Yabancı Yayın Bilgi Servisi, her türlü iletişimi izleyerek önceden belirlenmiş kelimelerin tespiti, kaydı ve arşiv işlemlerini gerçekleştiren, elde ettiği sonuçları öncelikle İngiltere'nin GC&HQ karargâhına ve gerektiğinde ABD'deki Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA)'na iletmiştir¹¹¹³.

İngiltere'nin Kıbrıs'ta tesis ettiği Dikelya ve Ağrotur üsleri 1960 yılından itibaren Ada'da varlığını Egemen Üsler Bölgesi statüsünde devam ettirmiş ve kendilerinden beklenen istihbarat görevlerini yapmışlardır¹¹¹⁴.

Günümüzde kontrolü ABD'de de olan küresel istihbarat sistemi Echelon'a veri sağlayan 10 birimden birini de Kıbrıs'taki bu istihbarat tesisleri oluşturmuştur¹¹¹⁵. Bu tesisler aarcılığıyla hem İngiltere hem de

¹¹¹⁰ Michael A., Attalides, *Cyprus: Nationalism and international politics*, Q Press Ltd., Edinburgh 1979, s. 158.

¹¹¹¹ FCO 141-3751- 119, Radio Transmitters Operating in Cyprus- Control of, Kıbrıs Sömürge Sekreterliği, X/007/8, Secret, 30 June 1955 ; FCO 141-3751- 110-112, Radio Transmitters Operating in Cyprus- Control of, “ Note by the Postmaster-General”, 24 Haziran 1955.

¹¹¹² Kalev, Leetaru, “The Scope of FBIS and BBC Open-Source Media Coverage, 1979-2008”, *Studies in Intelligence*, 54 (1), (Mart 2010), s. 18.

¹¹¹³ Leetaru, agm, ss. 18-24.

¹¹¹⁴ Tamçelik, agm, s. 1517.

¹¹¹⁵ Duncan, Campbell, “Signals intelligence and human rights the ECHELON report”, Electronic Privacy Information Center epic.org, 2010; <http://cryptome.info/0001/sigint-hr-dc/sigint-hr-dc.htm> (Erişim Tarihi: 05 Ağustos

ABD, Orta Doğu ve Kafkasya başta olmak üzere Türkiye ve Kuzey Afrika'da da etkili dinleme ve karıştırma faaliyetleri yapmaktadır¹¹¹⁶.

Sonuç

Tarihin her döneminde bilinmeyi öğrenmeye yönelik girişimler yapılmış, bu saik siyasi iktidarlar başta olmak üzere tüm karar alıcıların önceliğinde olmuştur. İstihbarat kavramının doğuşu ve gelişimini de bu korelasyondan doğmuştur.

İngiltere'nin genelde Doğu Akdeniz özelde ise Orta Doğu, Kıbrıs ile Türkiye'ye ilgisi 19'uncu yüzyıldan itibaren başlamıştır. İngiltere'nin sömürge politikalarının da şekillendiği bu dönemde; Orta Doğu'daki petrol yataklarının keşfedilmesi, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan ve sömürge güzergahını yarı yarıya kısaltan Süveyş Kanalı'nın açılması, Rus Çarlığı'nın sıcak denizlere ulaşma fırsatını elde edecek şartları elde etmesi ile Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinin hızlanması da İngiliz istihbaratının bölgeye olan ilgisini arttıran faktörlerin başında gelmiştir.

İngiliz istihbaratı, kurumsallaşma girişimlerini de başlattığı 19'uncu yüzyılda Orta Doğu, Kıbrıs ve Türkiye'deki siyasi, ekonomik ve askeri gelişmelere ilgisiz kalmamış ve söz konusu bölgelerde etkili olmasını sağlayacak politikaları uygulamaya başlamıştır.

İngiliz istihbaratı öncelikle bölgesel politikalarını destekleyecek toplumlari/grupları tespit etmiştir. Bunun en çarpıcı örneği Osmanlı Devleti/Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan ve devletle bir şekilde sorunlu olan Ermeni ve Kürt vb. grup/kişiler olmuştur. Osmanlı Devleti'nin savaşma gücünü yıpratmak amacıyla Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde Ermenilerin Kıbrıs'taki askeri kamplarda eğitildikten sonra Anadolu'ya gönderilmesi İngiliz istihbaratının bu doğrultudaki çalışmalarına örnek olarak verilebilir. Benzer bir politika Lozan Barış Antlaşması sonrasında uygulanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasını engellemeye çalışan İngiliz Muhipler Cemiyeti Başkanı Sait Molla, Lozan Barış Antlaşması sonrasında Türkiye'den sürgün edilince İngiliz yöneticileri tarafından Kıbrıs'a getirilmiş ve Ada'da güçlenmeye başlayan Kemalist Halkçı hareketi engellenmeye çalışmıştır. Sömürge politikalarını şekillendiren bu politikalar, İngiltere'nin uzun yıllar boyunca söz konusu bölgelerde varlık göstermesini sağlamıştır.

2021).

¹¹¹⁶ İhsan, Tayhani, *Kıbrıs Havacılık Tarihi ve Kıbrıslı Havacılar*, Okman Printed Lmt, Lefkoşa 2017, s. 66.

İngiliz istihbaratının uyguladığı yöntemlerden bir diğeri örtülü faaliyetler olmuştur. İngiliz istihbaratının örtülü faaliyetleri sadece düşman kabul edilen ülkelere yönelmemiş, dostluk ilişkilerinin kurulduğu ülkelerdeki siyasi iktidarların kararlarını etkileyecek eylemlerin yapılması da amaçlanmıştır. İngiliz istihbaratı tarafından Türkiye’de sabotaj, suikast vb. eylemler yapmak amacıyla 1942 yılında oluşturulan *Kalpak* isimli paramiliter grup buna örnek olarak verilebilir.

İngiliz istihbaratının bölgede etkili olarak kullandığı yöntemlerden bir diğeri ise sinyal istihbaratı olmuştur. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs’ta tesis ettiği sinyal istihbarat sistemleri sayesinde hem Orta Doğu hem Türkiye hem de Kafkasya’yı kapsayan geniş bir bölgede etkili istihbarat çalışmaları yapmıştır. İngiliz istihbaratının, Kıbrıs’taki sinyal istihbarat sistemi ABD’nin benzer sistemleriyle entegre edilmiştir. ABD, 1953 yılından itibaren Kıbrıs’taki istihbarat sistemleriyle bölgede etkili olurken, sonraki yıl inşa edilen Dikelya üssü ile bu gayretlerinin etkilerini çoğaltmıştır.

İngiltere, Türkiye de dahil olmak üzere Orta Doğu ve Kıbrıs’taki politikalarını istihbarat sisteminden elde ettiği bilgilere dayandırmış ve uyguladığı politikalar sayesinde söz konusu bölgelerde uzun yıllar hükümran olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- ADAMS, Jefferson, *Strategic Intelligence in The Cold War and Beyond*, Routledge, New York 2015.
- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, 6. bs., İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- AKAD, Mehmet Tanju, *Tarihten Günümüze İstihbarat*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2018.
- AKGÜN, Sibel, “İngiltere’nin Sömürge Yönetim Biçimi: Kavanin Meclisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 45 (4), (Aralık 2012), ss. 73-93.
- ATAY, Mehmet, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu” *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Avrasya Dosyası, BM Özel, 8(1), (İlkbahar 2002), s. 299–309.
- ATTALIDES, Michael A., *Cyprus: Nationalism and international politics*, Q Press Ltd., Edinburgh 1979.
- AYTEKİN, Halil, *Kıbrıs’ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*,

Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

BALYEMEZ, Mehmet, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021.

_____, “İngiliz Arşiv Belgeri Işığında 1954 Yılı Kıbrıs’taki Siyasi Gelişmeler”, (*Osmanlı’dan Günümüze*) *Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın*, (Ed.) Fatma Çalık Orhun, Gazikitabevi, Ankara 2020.

_____, “ İngiltere’nin Emperyalist Politikalarının Kıbrıs Sömürge Yönetimi Örneğindeki Uygulamaları”, *II Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri Bildiriler Özet Kitabı*, Atatürk Araştırma Merkezi, 2017.

BALCI, Çağatay, *İstihbarat Kültürü Temelleri ve Unsurları*, Hitabevi Yayıncılık, İstanbul 2018.

BOYER, Pascal Boyer, “Anılar Ne İşe Yarar? Hatırlamanın Biliş ve Kültürle İşlevleri”, *Zihinde ve Kültürde Bellek*, Pascal Boyer ve Jamies Werst (Ed.), (Çev. Yonca Aşçı Dalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

BLACK, Jeremy, “British Intelligence and the Mid-Eighteenth Century Crisis”, *Intelligence and National Security* 2, no. 2, (April 1987), ss. 290-303.

CAMBELL, Duncan, “Signals intelligence and human rights the ECHELON report”, Electronic Privacy Information Center epic.org, 2010; <http://cryptome.info/0001/sigint-hr-dc/sigint-hr-dc.htm>.

CAPARI, Marina, , “Controlling and Overseeing Intelligences Services in Democratic States”, Hans Born and Marina Capari (ed.) *Democratic Control of Intelligences Services, Containing Rouge Elephant*, Ashgate Publishing, England 2007.

CARTER, David L, *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local and Tribal Law Enforcement Agencies*, U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2009.

ÇITAK, Celal, *Sir Mark Sykes Hayatı ve Ortadoğu’daki İngiliz Politikasının Şekillenmesindeki Rolü*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1997.

CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ OSMANLI ARŞİVİ, Fon: Dahiliye(DH), Fon: Müteveffa (MTV), Dosya/Gömlek No: 24/71, H-16-10-1330, “Haçin Elbistan Yoluyla Darende’ye Gelerek İstanbul’a Doğru

Yola Çıkan Mösyö Valter Könis'in İngiltere Mebusan Meclisi Azası Olduğu”.

_____, Fon: Dahiliye(DH), Mütteveffa (MTV), Dosya/Gömlek No: 24/97, H-26-11-1331,” Adana ve Osmaniye’ye Gidecek Olan İngiltere Mebusan Azasından Sir Mark Sykes’a Gerekli Kolaylığın Gösterilmesi”.

_____, Fon: Dahiliye(DH), Fon:Kalem-i Mahsus (DH-KMS), Dosya/Gömlek No: 1-23; H-11-21-1331, “Erzurum, Bitlis ve Van Taraflarında Ermenilerin meskun olduğu yerlere bir seyahat Yapacak Olan İngiliz Mebuslarından Sir Mösyö ValterKeynez ve Beraberindekilere, Gidecekleri Yerlerde Kolaylık Gösterilmesi”.

_____, Fon: Dahiliye (DH) Kalem-i Mahsusa, Kutu:6 Sıra: 25, H-07-07-1332, “İngilizlerin Filistin Topografya Haritasını tamamlamak Üzere Gazze’den Başlayarak Mısır Hududunda Bazı Mahallerde Harita Çalışması Yapmaları”.

CHURCHILL, Winston, *Thoughts and Adventures*, T. Butterworth, London 1932.

DEMİREL, Muammer, *Ermeniler Hakkında İngiliz Belgeleri (1896-1918) British Documents on Armeniens*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

DEMİRYÜREK, Mehmet, “ Kıbrıs’ta Bir 150’lik:Sait Molla (1925–1930)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XIX, S. 57 (Kasım 2003), ss. 1211-1238.

DULLES, Allen, *The Craft of Intelligence: America’s Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World*, Harper&Row Publisher, New York 1965.

FERRIS, John, “Signal Intelligence in The Cold War and Power Politics:1914-2010”, *The Oxford Handbook Oxford of National Security Intelligence*, Lock K. Johnson (ed.), Oxfors University Press, New York 2010.

FERRIS, John, “The Road to Bletchley Park: The British Experience with Signals Intelligence 1892-1945”, *Intelligence and National Security*, 17 (1), (2002), ss. 53-84.

FİDAN, Hakan, *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 1999.

FOREING AND COMMONWEALTH OFFICE (FCO), 141-2758-24, Cypriots Commands, Proposed Training of Kalpak's in Cyprus, 9A/60/2/0, Çok Gizli, 18 Ekim 1942, 9'uncu Ordu Karargâhı tarafından Kıbrıs Sömürge Yönetimine Gönderilen Yazı.

_____, FCO 141-2758-25, Cypriots Commands, Proposed Training of Kalpak's in Cyprus, Most Secret, Tuğgeneral W.G.Holmes, C.B., D.S.O., 9'uncu Ordu Karargâhı (Orta Doğu Kuvvetleri)'na gönderilen yazı.

_____, FCO 141-3751- 119, Radio Transmitters Operating in Cyprus- Control of, Kıbrıs Sömürge Sekreterliği, X/007/8, Secret, 30 June 1955.

_____, FCO 141-3751- 110-112, Radio Transmitters Operating in Cyprus- Control of, " Note by the Postmaster-General", 24 Haziran 1955.

GILL, Peter and PHYTIAN, Mark, "From Intelligence Cycle to web of intelligence: complexity and the conceptualisation of intelligence", *Understanding the Intelligence Cycle*, Mark Phythian (ed.), Routledge, NewYork 2013.

GÜNAY, Nejla, "İngiltere'nin Osmanlı Topraklarında Yürüttüğü İstihbarat Faaliyetleri", *II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Emperyalizm, Hegemonya, İstihbarat Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi ve Giresun Üniversitesi, 30 Kasım- 2 Aralık 2017.

GÜREL, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, C. I, Kaynak Yayınları No: 38, İstanbul 1984.

GOVERMENT COMMUNICATION COMMUNICATIONS HEADQUARTES (GCHQ), *Beginnings* section (2015); <https://www.gchq.gov.uk/features/beginnings> (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2021).

KAHN, David, "An Historical Theory of Intelligence", *Intelligence and National Security*, 16 (3), 2001, ss. 79-92.

KAHN, David, " Edward Bell and His Zimmerman Telegram Memorando", *Intelligence and National Security*, 14 (3), (1999), ss. 143-159.

KARAKAŞ, Nuri , "Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", *Tarih İncelemeleri*, 24 (1), (Temmuz 2009), ss. 21-52.

KELLING, George Horton, *Countdown to Rebellion: British Policy in*

Cyprus, 1939–1955, New York 1990.

KENT, Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Hamden Archon Books, 1965.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

KOCATÜRK, Önder, *Osmanlı İngiliz İlişkilerinin Dönüm Noktası (1911-1914) Sorunları Çözme Çabaları ve İlişkilerin Kopması, İkinci Cilt (1913-1914)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2013.

KÖSRELİ, Vatan, *İstihbarat Hukukuna Giriş*, Ekin Yay., İstanbul 2015.

LAURANCE, Halley, *Ancient Affections: Ethnic Groups and Foreign Policy*, Praeger Publishers, New York 1985.

LEETARU Kalev, “The Scope of FBIS and BBC Open-Source Media Coverage, 1979-2008”, *Studies in Intelligence*, 54 (1), (Mart 2010), ss. 17-37.

LOCH, K. Johnson, , “Preface to a Theory of Strategic Intelligence”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 16 (4), 2003, ss. 638-663

NEWSINGER, John, *British Countersurgery*, St. Martin Press, New York 2015.

NİHAL, Erkin, *British Intelligence Against EOKA in Cyprus 1945-1960*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara 2019.

PARRIT, Brian, *The Intelligencers: British Military Intelligence from the Middle Ages to 1929*, Pen&Sword Military, Yorkshire 2011.

RAMADAN, Sonyel Salahi, “İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı”, *Bellekten*, 59 (224), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, ss. 133-187.

RATHMELL, Andrew, “Towards postmodern intelligence”, *Intelligence and National Security*, 17 (3), 2002, ss. 87-104.

RICHELSON, Jeffrey T., *A Century of Spies: Intelligence in The Twentieth Century*, Oxford University Press, Oxford 1995.

SMITH, Michael, *Six: A History of Britain Intelligence Service, Part I:*

Murder and Mayhem, 1909-1939, Dialogue, London 2010.

SÜKAN YAVUZ, Bige, “Fransız Arşiv Belgeleri Işığında Chester Demiryolu Projesi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S. 24, ss. 527-561.

STAFFORD, David, *Churchill and Secret Service*, The Overlook Press, New York 1999.

ŞAŞMAZ, Musa, *İngiliz Konsolosları ve Ermenilerin Katliamı İddiaları (1878-1914)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919–1980*, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

ÖZDEMİR, Bülent, *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.

TAMÇELİK, Soyalp, “Kıbrıs’taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi”, *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*, 88(1), (2011), ss. 1510-1539.

ÜLMAN, Haluk A., *İkinci Cihan Savaşının Başlarından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947*, AÜSBF Yayınları, Ankara 1961.

TAHYANİ, İhsan, *Kıbrıs Havacılık Tarihi ve Kıbrıslı Havacılar*, Okman Printed Lmt, Lefkoşa 2017.

The Guardian.

The New York Times.

The Times.

THUCKER, David, *The End of The Intelligence Espionage and Power in The Information Age*, Standford University Press, California 2014.

TWINGE, Stephen, HAMPSHIRE, Edward and MACLIN Graham, *British Intelligence: Secrets, Spies and Sources*, Kew The National Archives, London 2008.

WARK, Wesley K., *The Ultimate Enemy: British Intelligence and Nazi Germany, 1933-1939*, Cornell University, New York 2010.

WALSH, Patrick, *Intelligence and Intelligence Analysis*, Routledge Press, New York 2011.

WOLBERG Adrian ve YOUNG Brian A., “Is Intelligence an Instrument aof

National Power?” *American Intelligence Journal*, 33 (1), 2016, ss. 26-30.

WHEATIN, Kristan J. and BEERBOWER, Michael T., “Towards A new definition of intelligence”, *Stanford Law and Policy Review*, 17 (317), (2006). ss. 319-330.

<https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>.

<https://www.cia.gov/about>.

**EK 1. FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE (FCO),
Cypriots Commands, Proposed Training of Kalpak's in Cyprus, Most
Secret, 18 October 1942.**

24

①

M O S T S E C R E T

MAIN H.Q., NINTH ARMY,
9A/60/2/0
18 Oct 42.

My dear Governor.

I have the honour to request your approval to move a small body of guerrilla-trained troops into the Island in the near future for training.

This body is called the KALPAKS and consists of one British Officer, 3 British N.C.Os. and twenty men. The men were enlisted from Northern SYRIA and are largely composed of Armenians and Kurds who have escaped from TURKEY for some reason or another. This unit was originally formed for possible sabotage duties in TURKEY and having completed its training, has been located in SYRIA for some months. Owing to the nature of this unit, it is extremely difficult to give them proper cover which is obviously essential as, if any information as to the existence of this unit should possibly get into TURKEY, it might cause serious trouble. The French also view these people with the highest suspicion and therefore I have been forced to find some other place in which this unit can carry on training, which it must do as disbandment is out of the question.

I would be most grateful if you would let me know as soon as possible whether you have any objections to having this unit located in CYPRUS.

I have the honour to be, Sir,

Your obedient servant,

②

Hon. L.S. Greening O.B.E., M.C.
Commissioner Nicosia.

Lt-Gen.,
G.O.C.,
Ninth Army.

I shall be grateful for your view on this, please. My own opinion is that from the domestic point of view of Cyprus there can be no objection so long as they behave themselves and do not beat the place up like the British commando did when we had it here. But if the idea is to keep the thing secret from Turkey, as it appears to be, then I should think that Cyprus is not the best place: there are 70,000 odd Turks in the island and a Turkish

→ H.E. the Governor of CYPRUS. Consul whom I do not trust at all.

Copy to: H.Q. 25 Corps. 21.10.42.

③

Hon. Colonial Secretary.

I agree with you entirely. If proper cover is required Cyprus, obviously, is most unsuitable.

Commissioner.
Nicosia.
21/10/42

(4)

Y.E.,

(2) & (3) submitted. Would Y.E. wish me to draft to Gen Holmes on the above lines? If so, I will do it. Perhaps the Ninth Army, like the Minister of State's office when I was in Cairo the other day, is unaware of the Turkish element in Cyprus and thinks of the island as Greek only.

21.10.42.

Howes
For early report
21/10
21/10

*Do reply w/with. Be have typed it of
you agree with its terms*